

Мектепке дейінгі және бастауыш білім беру үдерісіндегі сабақтастық әлеуметтік ортаға оңтайлы бейімделу факторы ретінде

Каппарова Адина Ханатовна
№18 ЖОББМ
бастауыш сынып мұғалімі
Кененбаева Маржан Ахметкаримовна
"Павлодар педагогикалық университеті" КЕАҚ
п.ғ.к., профессоры

Мектепке дейінгі кезеңді аяқтау және мектепке түсу – бұл баланың өміріндегі күрделі және жауапты кезең. Бастауыш сынып оқушыларының сәтті бейімделуіне жағдай жасау-біздің ортақ міндетіміз.

Үздіксіздік пен сабақтастық мәселесі әрқашан білім берудегі ең өзекті және маңызды мәселелердің бірі болды. Бейімделу баланың өмір сүру жағдайларына бейімделу процесі ретінде әлеуметтік қолайлы мінез-құлықтың қалыптасуымен, балалар арасында, мұғалім мен балалар арасында қалыпты байланыстардың қалыптасуымен, дағдыларды игерудің сәттілігімен сипатталады. Оқушылардың бейімделуі (физиологиялық, психологиялық, педагогикалық және т. б.) қазіргі уақытта маңызды мәнге ие.

Сабақтастық – біртұтас процесс, оның мақсаты мектепке дейінгі білім беруден мектепке ауысу кезеңінде баланың жеке тұлғалық толық дамуы, физиологиялық және психологиялық әл-ауқаты, оның алдыңғы тәжірибесі мен жинақталған біліміне сүйене отырып [1, б.52].

Мектепке дейінгі мекеме мен мектеп арасындағы сабақтастықтың маңыздылығы мен қажеттілігі білім беру жүйесін модернизациялауға, еліміздегі мектепке дейінгі тәрбие рөлінің едәуір артуына байланысты күшейе түсуде. Балабақшадан мектепке көшу – әлеуметтік-психологиялық және физиологиялық тұрғыда баланың өміріндегі шешуші және қиын сәт, ол баланың әлеуметтік болмыстың жаңа жағдайларына бейімделуін талап етеді. Мектепке қабылданғаннан кейін өмір сүру жағдайлары түбегейлі өзгереді, психоэмоционалды жүктеме артады, ойындар күнделікті әрекеттермен ауыстырылады, оқу қызметі жетекші орын алады [2, б.19].

Егер баланың мектепке бейімделу процесі сәтті дамып жатса, онда оқушы өзіне деген сенімділікті сезінеді, психологиялық тұрғыдан ыңғайлы, нәтижесінде оның оқу әрекеті сәтті дамиды, қоғамдағы әлеуметтенуі жеңілдейді. Бірақ мұғалімдер көбінесе баланың мектепке баруы ауыр тәжірибелермен, белсенділіктің төмендеуімен, эмоционалды проблемалармен бірге жүретінін және бұл

әлеуметтік-психологиялық бейімделу процесінің қиындықтарымен байланысты екенін айтады. Оқу тудың бастапқы кезеңінде бейімделу сөзсіз, бірақ кейбір балалар оны сәтті бастан кешіреді, ал басқаларында бұл процесс теріс құбылыстарды тудырады [3, б.45].

Ата-аналардың пікірінше, бұрын баланы мектепке дейінгі жаста оқыту болашақта оған мектептегі білімнің сәттілігін, мұғалімдердің оң көзқарасын және құрдастарын тануды қамтамасыз етеді. Олар бұл олардың сәтті оқуының кілті болады деп санайды. Бірақ, психологтардың пікірінше, егер бала оқушының әлеуметтік жағдайына дайын болмаса, онда оның дағдылары мен дағдыларының қажетті қоры, зияткерлік даму деңгейі болса да, оған мектепте қиын, өйткені зияткерлік дамудың жоғары деңгейі әрдайым баланың мектепке жеке дайындығымен сәйкес келмейді. Көптеген зерттеулер мектеп жасына дейінгі балада болашақ оқушының бейнесін қалыптастыру оған оқушының әлеуметтік және тұлғааралық қатынастар жүйесіндегі әлеуметтік маңызды позициясына бейімделуге, олардың әлеуметтік мәнін бағалауға үйрететінін атап өтуге мүмкіндік береді [4, б.87].

Біздің негізгі мақсатымыз-мектепке дейінгі білім беруде сапалы мектепке дейінгі білім беруді қамтамасыз ететін заманауи технологиялар негізінде әлеуметтік әріптестіктің тиімді моделін құру және баланың мектепке дейінгі тәрбиеден мектепке сәтті өтуін қамтамасыз ету. Оны жүзеге асыру үшін келесі міндеттерді шешу қажет:

1. Үш компонент арасында жұмыс бағыттарын белгілеу: мектеп, БАҚ және отбасы.
  2. Баланың мектепке деген эмоционалды оң көзқарасын нығайту және дамыту.
  3. Бастауыш мектепке сәтті бейімделу үшін қажет болашақ оқушының жеке басының әлеуметтік ерекшеліктерін қалыптастыру.
- Мектепке дайындық және, ең бастысы, баланың жан – жақты дамуы-бұл мұқият және ұзақ уақытты қажет ететін процесс. [5, б.31].

Балаларды мектепке дайындау кезінде менің ойымша, ата-аналармен жұмыс жасауға ерекше

назар аударамыз қажет. Бала балабақшаға түскен алғашқы күннен бастап отбасымен тығыз және белсенді ынтымақтастық жүргізілу керек. Ата-аналармен жұмыс серіктестік, сындарлы қарым-қатынастарды сақтауды маңызды деп есептеймін.

Қүзіреттілікті арттыруға, мектепке дайындық мәселесіне ата-аналардың көзқарастарының бірлігін қалыптастыруға бағытталған жұмыстарды жүргізу қажет деп есептеймін [6, б.32].

Ата-аналарды мектеп талаптарымен, баланың дайындығының педагогикалық, психологиялық және медициналық аспектілерімен таныстыратын сабақтастықты қамтамасыз ету бойынша іс-шаралар циклін өткізу қажет деп санаймын, мысалы:

- сабақтастықтың өзекті мәселелері бойынша педагогикалық кеңестер, семинарлар, мектепке дейінгі білім беру мекеме педагогтарының, мектеп мұғалімдері мен ата-аналардың дөңгелек үстелдері;
- мектеп жасына дейінгі балалармен және бірінші сынып оқушыларымен мұғалімдер мен мұғалімдердің бірлескен практикалық қызметін жоспарлау және жүзеге асыру (мерекелер, көрмелер, спорттық жарыстар);
- мектепке дейінгі білім беру мекеме және мектептің медицина қызметкерлері, психологтарының өзара әрекеттестігі;
- мектепке дейінгі білім беру мекемесінде «түлектер күндерін» өткізу;
- ата-аналардың болашақ мұғалімдермен

кездесулері;

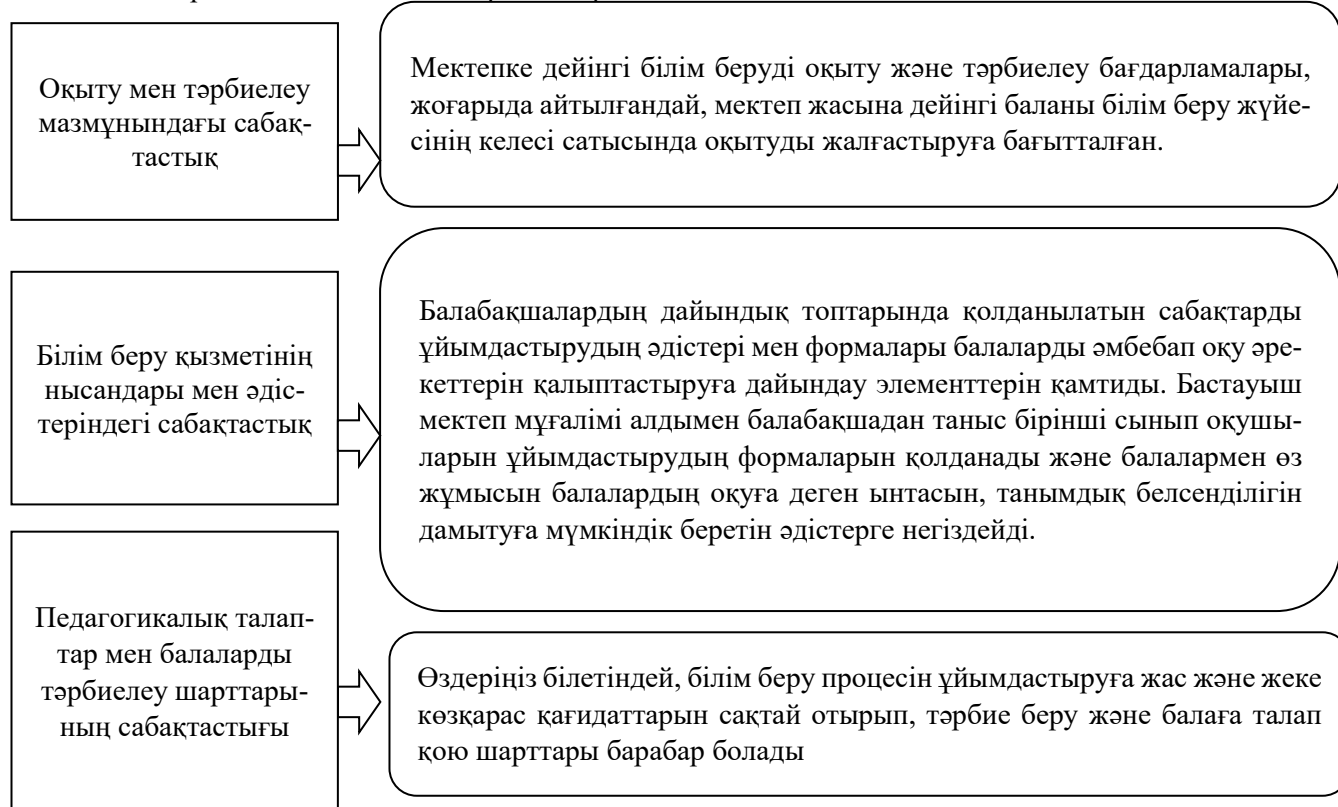
- сауалнама жүргізу, баланың мектеп өмірі қарсаңында және мектепке бейімделу кезеңінде отбасының әл-ауқатын зерттеу үшін ата-аналарды тестілеу; [7, б.24].

Мектепке экскурсиялар жүргізу керек, балаларға бәрін көруге мүмкіндік беретін: сыныпта жұмыс істеу, партада отыру, мектеп кітапханасына, спортзалға және, әрине, асханаға бару, бұл балаларға ұмытылмас әсер қалдырады, балалардың мектепке баруға деген ынтасын тудырады, мектеп мотивациясын күрт арттырады, өз қабілеттеріне деген сенімділікті арттырады, жаңа оқу орны туралы жағымды бейнені қалыптастырады. Осындай экскурсиялардан кейін балалар ата-аналарына мектепте қаншалықты керемет екенін қуанышпен айтады.

Мектеп жасына дейінгі балалар үшін мектеп қабырғасын аралап қана қоймай, нағыз мектеп оқушыларымен араласу да қызықты.

Демек, оқушылардың мектепке сәтті бейімделуі үшін денсаулық та, дамыған қарым-қатынас дағдылары да қажет, өйткені тек қарым-қатынаста ұжым қалыптасады, содан кейін ол маңызды тәрбиелік факторға айналады [8, б.12].

Мектепке дейінгі және бастауыш білім беру арасындағы сабақтастық өте күрделі құрылымға ие (сурет 1) [9, б. 34].

Сурет 1 – Мектепке дейінгі және бастауыш білім беру арасындағы сабақтастық құрылымы.

Мектепке дейінгі және бастауыш білім беру арасындағы сабақтастық бойынша жұмыстың тиімділігіне белгілі бір шарттарды сақтау арқылы қол жеткізуге болады:

-біріншіден, білім беру процесінің барлық қатысушылары балаларды тәрбиелеудегі мақсаттар мен міндеттерді, сондай-ақ олардың кезеңінде қандай білім мазмұнын жүзеге асыруға болатындығын түсінуі керек;

- екіншіден, баланың әлеуметті-жеке, эмоционалды, танымдық, эстетикалық дамуына және оның жеке басының сақталуына ықпал ететін үздіксіз пәндік-дамытушы білім беру ортасын құру маңызды рөл атқарады;

- үшіншіден, балалардың жеке, жас, психологиялық және физиологиялық ерекшеліктерін ескеру, білім беру мен тәрбиенің мақсаттарын және оларға жету жолдарын нақты анықтау үшін мұғалімдердің іс-әрекет түрлері мен қарым-қатынас формаларының рөлі мен маңыздылығын білуі міндетті;

- төртіншіден, білім беру процесі баланың жеке басының қалыптасуына бағынуы керек: оның бастамасын, тәуелсіздігін, құзыреттілігін, жауапкершілігін, мінез-құлық қауіпсіздігін, өзін-өзі тану мен өзін-өзі бағалауды дамыту;

- бесіншіден, білім алушылардың, тәрбиеленушілердің танымдық-зерттеу және жобалау қызметін ұйымдастыру арқылы жаңа білімді, іскерлікті, құзыреттілікті, қызмет түрлері мен тәсілдерін өз бетінше табысты меңгеруі үшін негіз жасау қажет;

-алтыншыдан, бала дамуының озыңқы немесе төмен қарқыны жағдайында жеке жұмысты жүзеге асыру қажет;

- серіктестік өзара іс-қимыл қағидаттарына негізделген білім беру мекемелерінің педагогикалық ұжымдары арасындағы достық іскерлік байланыста маңызды [10, б. 57].

Мектепке дейінгі ұйым мен бастауыш мектептің сабақтастығын жүзеге асыруда тәрбиеші мен мұғалімнің тұлғалары да маңызды рөл атқарады. Мектеп жасына дейінгі бала үшін ересек адамның қолдауын сезіну маңызды.

Бірақ мұнда бүгінгі мектепке дейінгі бала мектепке келеді және оны мұғалім қарсы алады. Барлығы бірден өзгереді: оқушыға өзі мен мұғалім арасындағы қашықтықты сақтау талабы қойылады. Мұғалімнің оқушыға қатысты ұстанымы бұрынғы мектепке дейінгі балаға бейтаныс. Сондықтан оқушының мектепке бейімделуі балабақшаға қарағанда ұзаққа созылады.

Бастауыш мектепте оқыту - бұл әлеуметтік-психологиялық және физиологиялық тұрғыдан балалар өміріндегі ең қиын және маңызды сәттердің бірі. Баланың бүкіл өмірі өзгереді. Барлығы мектеп істері мен алаңдаушылыққа бағынады. Бұл өте қиын

кезең, ең алдымен, мектеп бірінші күннен бастап оқушыға өзінің тәжірибесімен тікелей байланысты емес бірқатар міндеттер қойып, зияткерлік және физикалық күштерді барынша жұмылдыруды талап етеді [11, б. 47].

Білім беру мекемесі өз жұмысын қалай ұйымдастыруға болады деген сұрақ туындайды, сондықтан бала мектепке дейінгі білім беруде жақсы дайындыққа, оқытудың жақсы сапасына ие болады бастауыш сыныптарда ол орта буында, атап айтқанда бесінші сыныпта жақсы оқу қабілетін сақтап қалады. Қазіргі уақытта сабақтастық жұмысында мұғалімдер мен психологтар өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау, жеке тұлғаның өзін-өзі тану процестеріне, оқушының оқу материалына, оқу қабілетіне, шығармашылық тәсілдерін игеруге таңдамалы қабілетін көрсетуге сүйенеді.

Демек, мұғалімнің міндеті - танымның барлық тәсілдерінің көрінісі үшін жағдай жасау, сүйіспеншілікке, шыдамдылыққа, баламен қарым-қатынасты түсінуге негізделген сенімді ортада даму ортасын құру. Бұл тәсіл білім беру процесінің әртүрлі деңгейлерінде сабақтастық пен сабақтастық принципін жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Сабақтастық білімнің біртіндеп дамуы мен тереңдеуін, психикалық белсенділікке қойылатын талаптардың күрделілігін, жеке және әлеуметтік мінез - құлықтың қалыптасуын қамтамасыз етеді.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесі тұрғысынан сабақтастық – бұл мектептің талаптарына бағдарлау, мектепте одан әрі оқу үшін қажет білім, білік және дағдыларды қалыптастыру.

Мектеп позициясынан сабақтастық - бұл баланың бұрыннан бар біліміне, дағдылары мен дағдыларына сүйену және өткен білімін неғұрлым жоғары деңгейде түсіну [12, б.72].

Мектепке дейінгі саты – мектепке дейінгі балалық шақтың өзіндік құндылығын сақтайды, балалық шақтың қуанышын сақтай отырып, баланың іргелі жеке қасиеттерін қалыптастырады.

Мектептің бастапқы кезеңі - баланың жетістіктерін қабылдайды және оның жинақталған әлеуетін түсіну деңгейіне дейін дамытады.

Баланы оқытуда, тәрбиелеуде және дамытуда сабақтастық ережелерін сақтау өте маңызды. Сабақтастық ережесі білім берудегі жүйелілік пен дәйектіліктің маңызды компоненттерінің бірі және тәрбиедегі педагогикалық әсердің бірлігі болып табылады.

Оқытуда осы тәсілді жүзеге асырудағы мұғалімдердің міндеті - білімді игеру барысында өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамыту, өзін-өзі көрсету негізінде оқушылардың білім беру қызметін ынталандыратын психологиялық педагогикалық жағдайлар жасау. Қойылған міндетті жеке деңгейде сараланған

тәсілді көздейтін оқыту технологиясын жобалау арқылы ғана шешуге болады [13, б. 62].

Бұл тәсілді жүзеге асырудың нұсқаларының бірі жеке бағдарланған оқыту жүйесі болуы мүмкін, ол сынып сабағын әр оқушының мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне бейімдеуге арналған және оқытуды ұйымдастырудың топтық формасымен және әр оқушының білімін, дағдыларын игерудің жеке сипатымен байланысты дәстүрлі мектептің негізгі қайшылықтарын шешуге бағытталған.

Оқушылардың бір сатыдан екінші сатыға ауысуы кезінде сабақтастық пен жеке көзқарас ережелерін сақтамау баланың жаңа жағдайларға бейімделу кезеңінің өтуіне теріс әсер етуі мүмкін, бұл өз кезегінде оқушының денсаулығының нашарлауына әкелуі мүмкін. Сондықтан оқушылармен ынтымақтастық, бірлесіп құру, эмпатия, бірлескен қызмет, диалог принциптерін бұзбайтын жеке жұмыс қажет [14, б. 51].

Мектепке дейінгі білім ұйымнан бастауыш мектепке көшу әр бала үшін маңызды сәт болып табылады, өйткені дәл осы уақытта оқушының іс-әрекеті өзгеріп, оқушының сапалы жаңа кезеңіне өтеді. Баланың қоршаған ортасы, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас өзгереді, оқушыға қойылатын талаптар өзгереді, мұның бәрі оқушыға белгілі бір эмоционалды жауап береді. Сондықтан мұғалімдердің сапалы ұйымдастырылған жұмысы баланың мектеп ортасына қауіпсіз кіруін қамтамасыз етеді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1 Асанов, Ж. Педагогиканың ғылыми-зерттеу әдістері [Текст]: оқу құралы / Ж. Асанов. - Астана: Фолиант, 2018. - 120 б.

2 Бабаев, С. Б. Бастауыш мектеп педагогикасы [Текст]: оқу құралы / С. Б. Бабаев. - Алматы: NURPRESS, 2017. - 416 б.

3 Жұмабекова, Ф. Н. Мектепке дейінгі педагогика

[Текст]: оқулық / Ф. Н. Жұмабекова. - Астана: Фолиант, 2019. - 304 б.

4 Бахишева, С. М. Педагогикалық жобалау: теориясы мен технологиясы [Текст]: оқулық / С. М. Бахишева. - Алматы: Дәуір, 2017. - 336 б.

5 Губайдуллина, Г. Н. Педагогиканы оқыту әдістемесі [Текст]: оқулық / Г. Н. Губайдуллина. - Алматы: Дәуір, 2016. - 328 б.

6 Губашева, С. Тәрбие жұмысының әдістемесі [Текст]: оқу-әдістемелік құрал / С. Губашева, А. Ж. Отарбай. - Астана: Фолиант, 2017. - 244 б.

7 Әбенбаев, С. Педагогика [Текст]: оқулық / С. Әбенбаев. - 2-басылым. - Астана: Фолиант, 2018. - 284 б.

8 Жүндібаева, Т. Н. Отбасы педагогикасы [Текст]: оқулық / Т. Н. Жүндібаева. - Алматы: Экономика, 2017. - 312 б.

9 Жұматаева, Е. Қазақстан Республикасындағы білім жүйесін басқаруда білімдену инновациялық технологияларын жүзеге асыру [Текст] / Е. Жұматаева, Р. Ж. Қадысова. - Павлодар: ГӨФ ЭКО, 2018. - 308 б.

10 Құрманалина, Ш. Педагогика [Текст]: оқу-әдістемелік құрал / Ш. Құрманалина, Ә. Ғалымова. - Астана: Фолиант, 2018. - 272 б.

11 Мұсаева, С. Жас ерекшелік педагогикасы [Текст]: оқулық / С. Мұсаева, Т. Бегалиев. - Астана: Фолиант, 2016. - 472 б.

12 Мұханбетжанова, Ә. Педагогикалық жүйетану негіздері [Текст]: оқулық / Ә. Мұханбетжанова, С. М. Бахишева, А. Кемешева. - Алматы: Дәуір, 2017. - 320 б.

13 Мұханбетжанова, Ә. Педагогиканы оқыту әдістемесі [Текст]: оқулық / Ә. Мұханбетжанова. - Алматы: Дәуір, 2016. - 356 б.

14 Сейталиев, Қ. Педагогиканың жалпы негіздері [Текст]: оқу құралы / Қ. Сейталиев. - Алматы: Өлке, 2019. - 332 б.